

Plútarchos

(okolo 45–okolo 120) → zažil vládu **Flaviovců** i rozkvět říše za **Traiana**;

- pocházel z **boiótské Chairóneie**;
- studium v Athénách; učitel **AMMÓNIOS** → poznal **Akademii**;
- studium matematiky;
- zájem o rétoriku;
- cestoval po impériu → **Asie**; **Alexandrie**; **Itálie** → **Řím** (před r. 80 a brzy po r. 90);
- mezi jeho přáteli i významní Římané: **L. MESTRIUS FLORUS** (římské občanské právo; *nomen gentilis* **MESTRIUS**); **Q. SOSIUS SENECIO** (Traianův důvěrník);
- intenzivní **rodinný život** (útěšný spisek manželce **TÍMOXENĚ** při smrti stejnojmenné dcerky);
- **úkoly ve službách svého města** – vedl zde stavební práce; *archón eponymos*;
- sloužil jako **jeden ze dvou stálých kněží v Delfech**;
- mnohostrannost Plútarchových zájmů → **množství spisů** sdružených pod označením *Moralia*;
- dochována asi **třetina jeho spisů** – srov. tzv. *Lampriův katalog*;

Spisy:

- skupina **silně rétorizovaných děl** z mládí;
- **populárně filozofické traktáty**: např. *O duševním klidu* (Περὶ εὐθυμίας /*De tranquillitate animi*/) – ovlivněno stoickými představami; *Rady manželské* (Γαμικὰ παραγγέλματα /*Coniugalia praecepta*/); *O lásce* (Ἐρωτικός /*Amatorius*/);
- **pedagogicky laděné spisy**: např. *Jak má mladík poslouchat poezii* (Πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν /*De audiendis poetis*/);
- **prostředník množství filozoficko-historického materiálu**. Spis o učení o duši v Platónově *Tímaiovi*: (Περὶ τῆς ἐν Τιμαίῳ ψυχογονίας /*De animae procreatione*

in Timaeo) – otázka zlé světové duše; **Platónské problémy** (Πλατωνικὰ ζητήματα /*Platonicae quaestiones*/) – v popředí stojí *Tímaios*; **polemické spisy proti stoikům** (3) a **epikúrejcům** (3);

- **otázky ze zvířecí psychologie: Kterí živočichové jsou rozumnější, suchozemští či vodní** (Πότερα τῶν ζῴων τὰ χερσαῖα φρονιμώτερα ἢ τὰ ἔνυδρα /*De sollertia animalium*/); **sporné dílo o rozumnosti zvířat** (Περὶ τοῦ τὰ ἄλογα λόγῳ χρῆσθαι /*Bruta ratione uti*/); **dvě dílka proti pojídání masa** (Περὶ σαρκοφαγίας /*De esu carniū*/) – vliv pýthagorejců;
- **oblast náboženství: pýthické dialogy o tajemném E u vchodu do delfského chrámu** (Περὶ τοῦ Εἰ τοῦ ἐν Δελφοῖς /*De E apud Delphos*/), **o formě orákul – O tom že Pýthie nyní neodpovídá ve verších** (Περὶ τοῦ μὴ χρᾶν νῦν ἔμμετρα τὴν Πυθίαν /*De Pythiae oraculis*/); **O úpadku věštírů** (Περὶ τῶν ἐκλελοιπότην χρηστηρίων /*De defectu oraculorum*/); **O Ísidě a Osíridovi** (Περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος /*De Iside et Osiride*/) – synkretické a alegorické výklady Osíridova náboženství: Osiris – hlavní bůh, *logos*; Ísis – bohyně moudrosti; Týfón – nepřátelský princip lži a zaslepení, ničitel cesty k pochopení; **O zpožděném božím trestu** (Περὶ βραδέως κολαζομένων ὑπὸ τοῦ θεοῦ /*De sera numinis vindicta*/);
- **díla politicko-pedagogická: Státnické rady** (Πολιτικά παραγγέλματα /*Praecepta rei publicae gerendae*/); fragment o státních formách (Περὶ μοναρχίας καὶ δημοκρατίας καὶ ὀλιγαρχίας /*De tribus rei publicae generibus*/) – pochyby o pravosti;
- **přírodovědné otázky: O obličejích, který je vidět na Měsíci** (Περὶ τοῦ ἐν τῇ σελήνῃ φαινομένου προσώπου /*De facie in orbe Lunae*/) – víra v mezisvět démonů;
- **antikvářská „Buntschriftstellerei“: Římské aitiologické otázky a Řecké aitiologické otázky** (Αἰτίαι Ῥωμαϊκαὶ /*Quaestiones Romanae*/; Αἰτίαι Ἑλλήνων /*Quaestiones Graecae*/);
- **anekdotické spisy: O ctnostech žen** (Γυναικῶν ἀρεταὶ /*Mulierum virtutes*/); **Sbírka lakónských výroků** (Ἀποφθέγματα Λακωνικά /*Aprophigmata Laconica*).

Instituta Laconica. Apophth. Lacaenarum/); Βασιλέων ἀπόφθέγματα καὶ στρατηγῶν /*Regum et imperatorum apofthegmata*) – nepravé;

- **rozmanitý obsah:** *Hostina Sedmi mudrců* (Συμπόσιον τῶν ἑπτὰ σοφῶν /*Septem sapientium convivium/*); *Hovory při hostině* (Συμποσιακά /*Quaestiones convivales/*);
- **literární spisy:** výklady k Homérovi a Hésiodovi; srovnání Menandra s Aristofanem;
- **apokryfní spisy:** *Životopisy deseti řečníků* (Βίοι τῶν δέκα ῥητόρων /*Decem oratorum vitae/*); *O Homérově životě a poezii* (Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὀμήρου /*De vita et poesi Homeri/*); *O hudbě* (Περὶ μουσικῆς /*De musical/*) – jeden z nejdůležitějších zdrojů našich znalostí o tomto předmětu;
- **pestrá forma Moralií:** dialogy – úsilí napodobit Platóna (ne vždy úspěšně); rétorické deklamace; věcně zaměřená pojednání; diatriby;
- *Životopisy:* *exempla* dobrých i špatných vlastností; vliv peripatetického učení – souvislost mezi *éthé* a *praxeis*; množství historického materiálu; anekdotický charakter; pochopení lidské stránky; dochováno 22 *Paralelních životopisů* (ztracen pár *Epameinóndás – Scipio*) + jednotlivé životopisy (*Aráta* a *Artaxerxa*, *Galby* a *Othona*; Lampriův katalog jmenuje další, včetně básníků a filozofa Kratéta); sumarizující srovnání (σύγκρισις) – vliv rétorické tradice;
- jazykově patří do tradice helénistického období – nebránil se prvkům *koiné*; úzkostlivě se vyhýbal hiátu; výskyt obvyklých typů klauzulí – snaha o rytmizaci; doširoka rozevláté periody;
- tradice *Moralií:* MAXIMOS PLANÚDÉS v jedné práci spojil kusy tradované dřívě v jednotlivých skupinách v jedno *corpus* a dopředu zařadil *Éthika* (ἠθικά) → důvod pro souhrnný název *Moralia*.

Úplnější, nikoliv však úplný, přehled děl (in L. Canfora. *Dějiny řecké literatury*. Praha: KLP, 2001. str. 587):

• **Plútarchos z Chairóneie**

asi 40/45-120 n. l., filozof a životopisec.

Tzv. *Lampriův katalog* (dobový seznam Plútarchových děl) zaznamenává 227 titulů. Zachovalo se 78 'etických' spisů ('ἠθικά, *Éthika*, lat. *Moralia*) rozmanitého obsahu; některé nejsou v antickém katalogu uvedeny.

Řečnická díla: deklamace *Štěstí* (Περὶ τύχης, *Peri tychés – De fortuna*), *Přinesla Athéňanům více slávy válka, nebo moudrost* (Κατὰ τί ἔνδοξοι Ἀθηναῖοι, *Kata ti endoxoi Athénaiοi – De gloria Atheniensium*).

Díla eticko-filozofická s vlivem platónským, aristotelovským, stoickým, epikúrejským a diatribickým: *O mravní ctnosti* (Περὶ τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς, *Peri tés éthikés aretés – De virtute morali*); *O pověřivosti* (Περὶ δεισιδαιμονίας, *Peri deisidaimoniás – De superstitione*); *O potlačování hněvu* (Περὶ ἀοργησίας, *Peri aorgesiás – De cohibenda ira*); *O zvědavosti* (Περὶ πολυπραγμοσύνης, *Peri polyprágmosynés – De curiositate*); *O duševním klidu* (Περὶ ἀταραξίας, *Peri ataraxiás – De tranquillitate animi*); *O psychologii živočichů: Kteří živočichové jsou rozumnější, suchozemští či vodní* (Πότερα τῶν ζῴων τὰ χερσαῖα φρονιμώτερα ἢ τὰ ἔνυδρα, *Potera tón zóón ta chersaia fronomótera é ta enydra – De sollertia animalium*), *Jak nerozumní tvorové užívají rozumu* (Περὶ τοῦ τὰ ἄλογα λόγῳ χρῆσθαι, *Peri tú ta aloga logó chrésthai – Bruta animalia ratione uti*), *O požívání masa* (Περὶ σαρκοφαγίας, *Peri sarkofagiás – De esu carniū*), *O lásce k potomstvu* (Περὶ τῆς εἰς τὰ ἔκγονα φιλοστοργίας, *Peri tés eis ta ekgonā filostorgiás – De amore prolis*); *Státnické rady* (Πολιτικὰ παραγγέλματα, *Polítika parangelmata – Praecepta gerendae rei publicae*); *Rady manželské* (Γαμικὰ παραγγέλματα, *Gamika parangelmata – Coniugalia praecepta*); *O lásce* (Ἐρωτικός, *Erótikos – Amatorius*); *Útěcha pro vlastní ženu* (Παραμυθητικός πρὸς τὴν γυναῖκα, *Paramýthétikos pros tén gynaiκα – Consolatio ad uxorem*).

Náboženská díla: *Pýthijské dialogy: O Ei v Delfách* (Περὶ τοῦ Εἰ τοῦ ἐν Δελφοῖς, *Peri tú Ei tú en Delfois – De E apud Delphos*), *O tom, že Pýthie nyní neodpovídá ve verších* (Περὶ τοῦ μὴ χρᾶν νῦν ἔμμετρα τὴν Πυθίαν, *Peri tú mé chrán nýn emmetra*

tén Pýthián – De Pythiae oraculis), *O úpadku věštíren* (Περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων, *Peri tón ekleloipotón chréstérión – De defectu oraculorum*), *O Ísidě a Osíridovi* (Περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος, *Peri Isidos kai Osiridos – De Iside et Osiride*), *O zpožděném božím trestu* (Περὶ βραδέως κολαζομένων ὑπὸ τοῦ θεοῦ, *Peri bradeós kolazomenón hypo tú theiú – De sera numinis vindicta*).

Přírodovědná díla: *O obličejí, který je vidět na Měsíci* (Περὶ τοῦ ἐν τῇ σελήνῃ φαινομένου προσώπου, *Peri tú en té seléné faïnomenú prosópu – De facie in orbe Lunae*).

Starožitnická díla (i náboženského obsahu): *Římské aitiologické otázky* (Αἰτίαι Ῥωμαϊκαί, *Aitiai Rhómaikai – Aetia aneb Quaestiones Romanae*), *Řecké aitiologické otázky* (Αἰτίαι Ἑλλήνων, *Aitiai Hellénón – Aetia aneb Quaestiones Graecae*).

Literární díla: *O Hérodotově zlomyslnosti* (Περὶ τῆς Ἡροδότου κακοθείας, *Peri tés Hérodotú kakotheiás – De Herodoti malignitate*), *Srovnání Aristofana a Menandra* (Ἀριστοφάνους καὶ Μενάνδρου σύγκρισις, *Aristofanús kai Menandrí synkrisis – De comparatione Aristophanis et Menandri epitome*), *Jak má mladík poslouchat poezii* (Πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν, *Pós dei ton neon poiématón akúein – De audiendis poetis*).

Varia: *Hostina sedmi mudrců* (Συμπόσιον τῶν ἑπτὰ σοφῶν, *Symposion tón hepta sofón – Septem sapientium convivium*), *Hovory při hostině* (Συμποσιακά, *Symposiaka – Quaestiones convivales*, 9 kn.).

Za apokryfní díla plútarchovského korpusu, bohaté na dokumentaci, se označují *Životy deseti řečníků* (Βίοι τῶν δέκα ῥητόρων, *Bioi tón deka rhétorón – Decem oratorum vitae*), *Homérův život a poezie* (Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὁμήρου, *Peri tú biú kai tés poiéseós Homéru – De vita et poesi Homeri*), *O hudbě* (Περὶ μουσικῆς, *Peri músikés – De musica*).

Kromě toho se dochovalo jeho 22 *Souběžných životů* (Βίοι παράλληλοι, *Bioi paralléloi*), vždy jednoho Řeka a jednoho Římana (ztracen je pár Epameinóndás – Scipio) a samostatné životopisy Arátův, Artaxerxův, Galbův a Othonův.